

ת.ד 102 בני ברק
פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

דבר מ'אמונים

גליון שבו עי מ'בית 'בני אמונים'

פ'דשת ו'יקהל פ'קודי תשפ"ג שנה ט | גליון מס' 475

פניני אמונים

פניני תפלה בפ'רשה

פתר הנשמה היתרה

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשת אתם; ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש" (לה א-ב)
ד'רש החיד"א:

אמרו חכמים (שבת פח א) כי לאחר שחטאו ישראל בעגל נלקחו מהם שני הכתרים שקבלו במעמד הר סיני, בעת שהכריזו 'נעשה ונשמע', והעברו למשה רבנו.

ואמרו המקבלים כי בעונותינו של משה לא נטל את הכתרים לעצמו, אלא הוא שומרם עבור ישראל ומדי שבת הוא משיבם להם, וזו היא הנשמה היתרה שנותן הקדוש ברוך הוא באדם בערב שבת (ביצה טז א).

על כך אנו אומרים בשחרית של שבת: "ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו כליל תפארת בראשו נתת בעמדו לפניך על הר סיני"; ביום השבת גדולה שמחתו של משה, לפי שאז הוא מתעטר רק במתנת חלקו - בכליל תפארת שהקדוש ברוך הוא נתן בראשו בעמדו על הר סיני, מבלי תוספת הכתרים שנתנו לו בחטא העגל, מאחר שהשיבם לישראל בערב שבת.

רמז לכך ד'רש החיד"א בפסוקים שלפנינו: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל"; "עדת" מלשון 'עדי' שמשמעותו תכשיט. לאחר חטא העגל אסף משה לידיו את כל הכתרים שהוסרו מישראל בעוונם. אמנם לרב עונותינו נחמם באומרנו: "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש" - אם תשמרו שבת פראוי אזי "ביום השביעי" יהי הכתרים "לכם" (פני דוד' אות א).

ל'ט מלאכות במעשה בראשית

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העשה בו מלאכה יומת" (לה ב)

מפך שהסמיכה התורה פסוק זה, האוסר עשיית מלאכה בשבת לפסוקים העוסקים במלאכת המשכן, למדו חכמים (שבת צו ב) שהמלאכות האסורות בשבת הן שלושים ותשע המלאכות שנגעשו במלאכת המשכן.

פ'רתחו ש'ערים

דבר מ'סד ונשיא 'בני אמונים'

ענית אמן - עת רצון

קוראים יקרים!

זכיתי מעל במה זו לשתף אתכם בתובנות חשובות אשר חנני ה' במכלול עניני עבודת הלב, ובמיוחד בשגב ערפה של התבה הקדושה אמן, מלה קטנה שעושה מהפכה גדולה.

רצוני להציג לפניכם הפעם עדות נפלאה ששמעתי מפי יהודי תלמיד חכם, שספר לי כך: "מאז ומתמיד, כאשר אני נתקל בענין שהנני מתקשה בהבנתו, נוקט אני עצת חכמים (נדה ע ב): 'בקש רחמים ממי שהחכמה שלו'. בתקופה האחרונה החלטתי לכוון על ענין זה בענית אמן, אחר הברכות שבהן אנו משבחים ומבקשים על עניני הדעת, הלא הן: ברכות התורה הנאמרות בברכות השחר ובקריאת התורה, הנותן לשכני בינה' - בברכות השחר ו'אתה חונן' - בחזרת הש"ץ."

"תמכתי יסודותי", אמר לי אותו תלמיד חכם, "במאמר חכמים (ברכות נג ב): 'גדול העונה אמן יותר מהמברך'; ברור לי שגדולתה של אמן מתבטאת בכך שהיא עת רצון לקבלת התפלה". ואכן, הוא מעיד, מרגע שהחל לאמץ הנהגה זו, הוא ראה ברכה יתרה בלמודו. עד שגם החברותא שלו הרגיש בכך ותרה לפי תמו לפשר השנוי...

חשבותי להוסיף כי הדברים נרמזים בדברי חז"ל (ברכות ח א) שד'רשו את הפסוק (תהלים סט יד): "ואני תפלתי לה' עת רצון אלקים ג'רב חסדך עניני באמת ישעך", כך: "אימתי עת רצון? בשעה שהצבור מתפללים". הרי, לתפלת הצבור יש כמובן מעלה מיוחדת מצד עצמה, אולם ללא ספק מעלתה הגדולה ביותר היא ענית אמן. המאפיין הבולט ביותר של תפלה בצבור הוא ענית האמן, הן אחר הברכות והקדישים והן אחר חזרת הש"ץ."

וכרמזים אפוא הדברים בלשון הפסוק עצמו תפלת הצבור היא 'עת רצון' - משום: "עניני באמת ישעך" - לפי שמכרבים בה בענית אמן שמשמעותה 'אמת'! ואם הגענו עד פה, כפי הידוע ברפת הגומל חסדים טובים לעמו ישראל היא ברכה המכניגת על כל בקשה ומשאלה, מסתבר אפוא כי שעת ענית אמן אחריה היא עת רצון מיוחדת לכל בקשה ומשאלה. יתן ה' ונזכה כלנו לחסדים טובים ונגלים אמן.

בקריאת 'עניני באמת ישעך'

שבת שלום

278 213 מחולקת י"ן

'כרוב' לפנייה ו'כרוב' לאחריה

"כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה מן הכפרת עשה את הכרובים משני קצוותיו" (ז ח)

כתבו רבותינו בעלי התוספות כי אותיות המלה "כרוב" שוות לאותיות המלה "ברוך", ואם כן כביכול נאמר בפסוק זה: "ברוך אחד מקצה מזה וברוך אחד מקצה מזה". מכאן למדו רמז למה שאנו אומרים בסדר קדשה, שפלאכי מעלה משבחים את הקדוש ברוך הוא בקוראים זה לעמת זה: "ברוך כבוד ה' ממקומו" (תוספות השלם על התורה).

באחד מבקוריו של השפע חיים מצאנז קלויזנבורג במעונו של ה'בית ישראל' מגור, כפד הרבי מגור את בעל השפע חיים במעט יין לשתיית 'לחיים'. בתגובה בקש האורח כי יואיל המארח להוסיף לו על המעט עד להשלמת שעור רביעיית, בהטעימו כי מבקש זאת כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה.

כסמך למנהגו צטט את הפסוק שלפנינו, וכך ד'רש: "על האדם לחשב את אכילתו כך שיהיה בה כשעור שאיפשר: 'כרוב [ברוך] אחד מקצה מזה' - לפני האכילה, וכרוב [ברוך] אחד מקצה מזה' - אחר האכילה" (בצלא דמהימנותא וישב תשס"ב עמ' 6).

'ידיד נפש' עד כלות הנפש

אשר שלח למעוני יהודי בעל צורה כמוד ומה רבה שמחתי על כן. אולי עתה אזכה סוף סוף להניח תפלין ואולי גם ללבש ציצית, לאחר שנים כה רבות שלא זכיתי לכך? סיים היהודי את דבריו בערגה.

האיש דבר בהתרגשות, ואורחו נאלץ לאכזבו במעט, כאשר ספר לו כי ברשותו לא נותרו ספרים או תשמישי קדשה כלל, מלבד תפלין של יד שהצליח להציל, בעוד את התפלין של ראש חטפו ממנו הסובייטים הרשעים עם כניסתו לסביר.

ר' יעקב נפרד מהאיש בהבטחה שמחר ישוב ויבקרו ויביא עמו את התפלין של יד כדי שיוכל להניחו.

למחרת שב ר' יעקב לבקתה הנדחת כשהתפלין פרוכות על זרועו כדי שחלילה לא ישפז אותן עיני זרים. בכניסתו מצא את אותו יהודי אלמוני יושב לצד שלחנו אפוף שרעפים. "לא הצלחתי להרדם כל הלילה מרב ההשתוקקות למצוה", אמר בהתרגשות, "עשרים שנה חכיתי לרגע הזה" הוסיף והושיט מיד את זרועו, תוך שהוא מודה לה' ברגש על שסוף כל סוף זכה להניח תפלין.

ר' יעקב הסיר את התפלין מידו, הניחן על זרועו של היהודי האלמוני, והלה החל מיד לברך בקול גדול ובמתינות, תוך שדמעות זולגות מעיניו: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו ל-ה-ג-י-ח-ת-פ-י-ל-י-ו". ר' יעקב ענה בהתרגשות אמן והחל לקשר את הרצועות על ידו הצנומה של האיש.

כאשר היו התפלין קשורות היטב על ידו, עצם האיש את עיניו ופתח באמירת קריאת שמע. מלות הפסוק "שמע ישראל" יצאו מפיו באטיות רבה, ברורות וצלולות, אולם קולו הלך ודעך. אך בקושי סיים לקרוא את הפסוק הראשון, וראשו נשמט על חזהו.

נשמתו המזככת של היהודי האלמוני יצאה באחד.

שנים רבות לאחר מכן, כאשר היה ר' מנדל מספר את המעשה לשומעי לקחו, היה מסים ואומר:

"ידיד, ישאל כל אחד מכם את עצמו, כיצד היה הוא נראה אלו היה יושב ביד במשך עשרים שנה בלי יכלת לקום ולו אחת ממצוות ה'? האם גם אז נפשו היתה משתפכת ומשתוקקת באמירת 'ידיד נפש' אב הרחמן, כאותו יהודי?"

ועתה ביושבנו שקטים ושאננים, כשיש בחסדי ה' יש לנו הכל, מתוך נחת והרחבת הדעת, הלא ודאי שמוטל עלינו להרים קול זעקה מקירות לבנו:

'ידיד נפש' אב הרחמן, משך עבדך אל רצונך!"

זמירות לשבת קדש - באר החיים' עמ' שנו

הבולשות של הסובייטים האוררים, היו אלו 'תפלין של יד' שעליהן שמר כבבת עינו.

אתא ובא יום שבת קדש, השבת הראשונה לשהותו בסביר. ביום שבת קדש, אחר הצהריים, יצא ר' יעקב מבקתתו לסיבוב קצר. כאשר התרחק קמעא מהבקתה לעבר הערבות הקפואות שהתפרסו על פני כל האפק, שמעו לפתע לאזניו קול שירה. הקול נשמע ממרחקים, אולם בשל תנאי השטח הגיעו הדיו עד אליו.

ככל שהתקרב ר' יעקב לעבר מקור הקול, כבר יכול היה לזהות כי מדבר בנגון יהודי מלא ערגה והשתפכות הנפש. צעד אפוא מידענו בעקבות הקול שהלך וגבר, עד שהגיע לבקתה עלובה אחרת ששכנה בקצה הכפר.

דלת הבקתה היתה פתוחה למחצה, וכשהציץ ר' יעקב בעדה, נדהם לראות יהודי מבגר, שקומתו שחה ושערו מגדל, יושב ליד שלחנו הריק כשראשו הכפוף חפון בין ידיו. אפוף היה היהודי בשרעפים, והוא שר ברגש ובכסופים את הפזמון המפלא "ידיד נפש אב הרחמן".

ר' יעקב פתח את הדלת והשתחל לתוך הבקתה. אותו יהודי אלמוני המשיך בשירתו מלאת הערגה והגעגועים לאביו שבשמים, עד כדי כך שלא הרגיש ולא הבחין כלל בכניסתו. אף לאחר שהתישב ר' יעקב על הכסא הפנוי שלצד השלחן, עדין שקוע היה היהודי בכסופיו ולא הבחין באורח הנכנס.

היהודי האלמוני המשיך להיות שקוע בשרעפיו גם לאחר שר' יעקב עצם את עיניו והצטרף לשירה המרגשת: "נפשי חולת אהבתך... נכסף נכספתי לראות בתפארת עזך". למעלה משעה נמשכה שירתם המשתפכת. מלות הפייט הקדוש שחבר רבי אלעזר אזכרי רחפו בחלל ערבות סביר ובטאו את רגשות הקדש, והשאפה לחוש בקרבת אלקים, זו שאחזה שני יהודים שגורלם הפגיש ביניהם בערבות סביר. רק משהסתימה השירה פתח האיש האלמוני את עיניו, הרים את ראשו וצורת פניו ההדורה נגלתה לפני ר' יעקב. למשך כמה שניות היה הלה המום למראה האורח שנגנס לבקתתו, אולם מיד התעשת. הוא קבל את ר' יעקב במאור פנים באומרו:

"זה לי עשרים שנה מיום שהגליתי לכאן, ומאז ועד כה לא ראו עיני צורת יהודי. ערם ועריה הגעתי לכאן, ומיום בואי לא הנחתי תפלין ולא התעטפתי בטלית. לא ישבת ה' בצל סכה ולא שמעתי קול שופר. ברוך ה'

את הספור שלפנינו ספר המשפיע הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א, כפי שנשמע מפי הגה"ח רבי מנדל פוטרפס זצ"ל:

אחד מידיו של רבי מנדל, ר' יעקב שמו, הגלה בגלות קשה ומרה לאדמת סביר

דלת הבקתה היתה פתוחה למחצה. כשהציץ ר' יעקב בעדה, נדהם לראות יהודי מבגר, שקומתו שחה ושערו מגדל יושב ליד שלחנו הריק כשראשו הכפוף חפון בין ידיו, פלו אפוף שרעפים, והוא שר ברגש ובכסופים את הפזמון המפלא "ידיד נפש אב הרחמן".

ר' יעקב פתח את הדלת והשתחל לתוך הבקתה. אותו יהודי אלמוני המשיך בשירתו מלאת הערגה והגעגועים לאביו שבשמים, עד כדי כך שלא הרגיש ולא הבחין כלל בכניסתו.

מחנה אסירים בערבות סביר

הקפואה, בעוון הרבצת תורה בילדי תשב"ר. עקב חמרת עוונות הגלה ר' יעקב לכפר נדח באחת הרמות הגבוהות והקפואות ביותר בסביר. היה זה מקום שבו השמש אינה מאירה במשך כמה חודשים ברציפות, והטמפרטורות יכולות לצונת לארבעים מעלות מתחת לאפס ואף יותר מכן.

בהגיעו לאותו כפר נדח הפנה ר' יעקב לעבר בקתה עלובה ומטה לנפל, שבה עתיד היה להתגורר לאורך שנות גלותו. לבו נשבר בקרבו. הקפאון הנורא והרעב המתמיד שעתידים היו לאים מכאן ואילך על קיומו הגשמי, לא הפריעו לו כמו העבדה שלא היו ברשותו ספרים או תשמישי קדשה הנצרכים לקיומו הרוחני. רק תשמיש קדשה אחד הצליח ר' יעקב להגניב מתחת עיניהם

דין אמן ותומה

עניית אמן "תוף כְּדֵי דְבוּר"

א. יש לענות אמן מיד אחר שפלתה הברכה מפי המברך. שהיה לאחר סיום הברכה יותר מ'כדי דבור', שלוש או ארבע מלים, לא יענה אמן, ואם ענה הרי זו 'אמן יתומה'.

מקורות ובאורים:

ה'אבודרהם' (שמונה עשרה) מביא שיש המפרשים שגזרה של 'אמן יתומה' היא עניית אמן "אחר זמן מרבה שסיום הברכה", שכפי שליתום אין אב, כך לאמן זו אין ברכה. לדבריהם החסרון שיש ב'אמן יתומה' אינו באי שמיעת הברכה או אי 'דיעתה' (כמבאר בירושלמי ברכות ח. ה. וראה 'שדה יהושע' מגלה פרק א סוף הלכה יא שהעיר על האבודרהם מירושלמי זה), כי אם ההפסק בין האמן לברכה. ה'משנה ברורה' (באור הלכה' שם ד"ה מיד) מדייק מדברי שהאסור לענות אמן הוא רק בשהית "זמן מרבה אחר סיום הברכה", ואולם אם לא שעה זמן מרבה, אין זו 'אמן יתומה', ואף אם שעה יותר משעור זמן של 'כדי דבור'. ואולם כתב ה'משנה ברורה' (שם לד) שלהלכה בשהית יותר מ'כדי דבור' מסיום הברכה אין לענות אמן, ואם ענה הרי זו 'אמן יתומה', כפי שפסק הפרי מגדים (שם א"א יד), וכפי שמשמע מדברי הרמ"א (כחד ח) שכתב: "ולא ימתין עם עניית האמן, אלא מיד שפלה הברכה יענה אמן". אולם אם שעה לאחר הברכה עד שעור זמן של 'כדי דבור' (כולל), יענה אמן, לפי שהפסק בשעור זה אינו נחשב הפסק ["תוף כְּדֵי דְבוּר כְּדָבוּר דְמִי" (ראה ב"ק עג א)], ונחשב כמי שענה אמן מיד כשפלתה הברכה מפי המברך. יש לציון שאף שדעת הסוברים שיש להסמיך את עניית אמן לסיום הברכה מדין 'אמן יתומה' מובאת להלכה ברמ"א ולא בשלחן ערוך. מדברי ה'שלחן ערוך' בהמשך (שם יא) מבאר שאף לדעתו יש להסמיך עניית אמן לסיום הברכה (וראה 'משנה ברורה' שם מב).

במסכת ב"ק (עג ב) מובא כי 'תוף כְּדֵי דְבוּר' הוא משך הזמן הנדרש לשאלת תלמיד בשלום רבו, באמירת ארבע המלים: 'שלום עליך רבי ומורי'. ואולם יש ראשונים שאינם גורסים את המלה 'ומורי', ולדבריהם שעור 'תוף כְּדֵי דְבוּר' הוא משך הזמן הנדרש לאמירת שלוש מלים בלבד: 'שלום עליך רבי' (ראה רא"ש שם ז ז, ופ'פולא חרפתא' שם ז). כאמור הפוסקים כתבו שיש להקפיד על עניית אמן 'תוף כְּדֵי דְבוּר' מסיום הברכה. ה'משנה ברורה' (כחד לד) לא הכריע מהו שעור הזמן של 'תוף כְּדֵי דְבוּר', אלא כתב: "ושעור תוף כְּדֵי דְבוּר

הוא מחלקת הפוסקים: יש אומרים שלושה תבות, ויש אומרים ארבעה תבות". אמנם בספר 'שער העין' (עמ' תמא) מובאת הכרעת הגר"ח קניבסקי ששעורו הוא 'כדי דבור' של שלוש תבות, אחר שפך הכריע ה'משנה ברורה' במקומות אחרים (רו יב, וב'שער הציון' שם י; תפז ד; תקפב ז), וכן פסקו הרמב"ם (שבועות ב יז) ורב האחרונים (ראה 'שער הציון' תפז ג).

נסתפקו האחרונים האם שעור 'תוף כְּדֵי דְבוּר' הוא זמן קבוע, שמשערים לפי דבורו של אדם ממצע, או שמשערים זמן זה בהתאם להרגל דבורו של כל אדם ואדם. בשו"ת 'בשר טוב' (סי' כא) כתב שמתברר שמשערים בכל אדם לפי הרגל דבורו, ואלו הדברי יחזקאל (סי' כז אות כ) מסיק שמשערים לפי הרגל דבורו של אדם ממצע. וכפי שמורה פשוטות לשונו של הרמב"ם בפרוש המשניות (נזיר ד א), ששעור 'תוף כְּדֵי דְבוּר' הוא משך זמן "שיאמרו שלום עליך רבי בדרך בינונית".

כתב הפוסקי תשובות (רו ח) שארץ הזמן של שעור "תוף כְּדֵי דְבוּר" הוא בין שתים לשלוש שניות. וראה מה שכתב בספר 'שער העין' (פרק ד הערה יד) בענין זה.

ב. אדם העומד בתוף צבור העונים אמן, עליו להצטרף ולענות עמוס כל עוד לא סימו רב הצבור לענות, אף שעבר שעור 'כדי דבור' מהברכה. זאת לפי שעניית אמן היא מכלל הברכה, וכל זמן שלא סימו רב הצבור לענות אמן, נחשב שלא פלתה הברכה.

מקורות ובאורים:

'שלחן ערוך' כחד יא; משנ"ב שם לד. ה"ט"ז (שם ו) חולק על ה'שלחן ערוך' וסובר שאף אם פלתה עניית אמן מפי הצבור יש לענות אמן שפאחר שעניית אמן היא מכלל הברכה, הרי שרק בסיום עניית אמן על הברכה מסתימת הברכה, וכשם שעונים אמן אחר פלות הברכה מפי המברך, כך אפשר לענות אמן אחר פלות עניית אמן מפי הצבור. ה'באור הלכה' (שם ד"ה וקד"ם) כתב שלהבנת הגרעק"א וה'מגן גבורים' בבאור דברי ה'שלחן ערוך' עולה שאף לדעת ה'שלחן ערוך' יש לענות אמן אף לאחר שסימו רב הצבור לענות, ואולם נשאר בצריך עיון לגבי הסתמכות על כך להלכה למעשה.

משה רבנו כנה 'איש אמונות'

הוא מן המברך. על פי דבריו נתן לבאר שמשה רבנו שהיה ענו מקל אדם כנה "איש אמונות", מפני שלא שאף לברך בעצמו, אלא הקפיד על עניית אמן על ברכותיהם של ישראל כְּדֵי שיתקמו.

בעל 'חסד לאברהם' (פרשת תצוה) מרדומסק הוסיף ואמר כי אף שמו של משה רבנו לתבת אמן, שכן סופי התבות של האותיות המרכיבות את השם 'משה' - מ"ם ש"ן ה"א הם אמן.

בענין זה יש לציון לדברי בעל ה'מגלה עמקות' (פרשת וישב) המפרש שהפסוק: "איש אמונות רב ברכות" בא ללמד על מעלתו של העונה אמן הגדולה מן המברך, וכדברי חכמים (ברכות נג ב): "גדול העונה אמן יותר מן המברך": "רב" פרושו גדול, ככתוב (בראשית כה כג): "רב יעבד צעיר"; "איש אמונות" - העונה אמן, "רב ברכות" - גדול הוא מן המברך.

"אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבדת הלוים ביד איתמר בן אהרן הכהן" (לח כא)

פרשה זו מפרטת את סכום הזהב, הכסף והנחשת שהפקיד העם בידי משה עבור בניית המשכן. בהקשר לכך קורא המדרש (שמו"ר נא א) על משה רבנו את הפסוק (משלי כח כ): "איש אמונות רב ברכות"; שמשום שהתרוממות שהביאו ישראל למלאכת המשכן הפקדו בידי משה שהיה אדם נאמן, הרבו בני ישראל להביא תרומתם, וכך התרבתה הברכה במלאכת המשכן (עי' פ' עץ יוסף' שם).

סבה נוספת לכך שכנה משה 'איש אמונות' באר בספר 'נחמד מזהב': האדמו"ר רבי יחזקאל מקוז'מיר פרש את מאמר חכמים (ברכות נג ב): "גדול העונה אמן יותר מן המברך", שלפי שהעונה אמן מבקש שתתקיים ברפת חברו ואינו שואף שיהיה הוא המברך, לפיכך גדול

העונה אמן מתאזר בגבורה

במסכת ברכות (נג ב) ממשילים חכמים את המברך לחילים הפשוטים הפותחים במלחמה, ואלו את העונה אמן לגבורים הבאים אחריהם ומנצחים. רבנו בחיי מבאר כי חכמים המשילו את יתרונו של העונה אמן על פני המברך ליתרון החלש על הגבור, לפי שהעונה אמן "ממשיך כח ממקור הכחות כלי, אשר משם יונק כח הגבורה, ומשם כח כל מתגבר" (פד הקמח' ערך אמונה).

עניית אמן עדות על אמונת המברך

את מאמר חכמים (גזיר סו ב): "גדול העונה אמן יותר מן המברך", פרש רבי יוסף שאול נתנזון, רבה של לבוב, כך:

כתבו ראשונים (ראה שו"ת הרשב"א ח"ה ס"א נא; ורבנו בחיי דברים ח) כי יסודה של הברכה היא "תוספת ורבו", כלומר שפאטר האדם מברך את ה', הרי כביכול הוא מוסיף לו יתרון כח ועו. אף אין הפונה חלילה שהקדוש ברוך הוא זקוק לברכת בריותיו, שהרי מיסודי הדת היא להאמין "שכל הנמצאים צריכים לו, והוא ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם" (רמב"ם יסודי התורה אג), אלא שפאטר אנו מברכים את ה' הננו נותנים בו כביכול כח ועו להריק לנו שפע ברכה וטובה. זוהי פגנת המשורר באומרו (תהלים סח לו): "א-ל ישראל הוא נתן עו ותעצמות לעם ברוך אלקים"; בשביל לתת כח ב"א-ל ישראל הוא נתן עו ותעצמות לעם". יש להתמיד ולברכו - "ברוך אלקים".

את העבדה שפגנת המברך בברכתו היא כדי להוסיף כח ועו שתשפע ברכת ה' לתחתונים, ואין בה צורך גבוה כלל, חלילה, מברך העונה אמן. שכן מאמירת הברכה אין אנו יכולים לעמוד על פגנת המברך, אבל מהעונה אמן שפדגיש ומצהיר על האמונה במלכות ה', עולה בברור שהברכה נאמרה בדעה נכונה ובאמונה שלמה. ולפי שעניית אמן היא זו שמברכת כי הברכה נאמרה כדי שתשפע ברכת ה' לנבראים, כחה רב לגרם שפע זה יותר מהמברך, ולכן אמרו חכמים ש"גדול העונה אמן יותר מן המברך" (דברי שאול' גזיר סו ב).

גם על ברכת הצדיקים

הפול "גדול העונה אמן יותר מן המברך" נאמר לא רק לגבי עניית אמן אחר מי שמברך את ה', אלא גם אחר העונה אמן על ברכה שמתברך אדם מפי אדם גדול. זאת לפי שברכות הצדיקים תלוייה באמונת המתברך בהן; ככל שמשרשת בלב המתברך האמונה בחכמי ישראל ובברכה היוצאת מפייהם, כך גדל ועולה כחה של הברכה להתקיים, לפיכך גדול חלקו של העונה אמן בקיום ברכת הצדיק יותר מן המברך (ברכת אליהו' לגר"א פישר עמ' קכו).

לכבוד מערכת עלון 'וכל מאמינים',

בהיות עלונכם במה נפלאה לעודד ולחזק את עניית אמן, ראיתי לנכון לבקשכם להביא בו דברים נפלאים שראיתי בספר "לקוט מעם לעז" בפרשת משפטים (עמ' תשלא) בענין מעלת עניית אמן, ואלו דבריו:

"זה שאמרנו ששכר ברכה עשרה זהובים, דוקא כשהוא אומר אותה בקול רם שהוא מזכה את הרבים שעונין אמן. והרי זה כבודו של השם יתברך לברכו בפני קהל עם, כפי שצאמר (משלי יד כח): 'ברב עם הדרת מלך'."

ומכאן ילמד אדם לומר הברכות בפני הקהל בקול רם, הן ברכות הנהנין והן ברכות השחר, כדי שהקהל יענו אמן. ובפרט הברכות שאומרים כשעולים לתורה, שמן הדין יש לאומרו בקול רם כדי שישמעו האנשים. שאם אומרים בלחש בין השנים, הרי אלו ברכות לבטלה."

מדבריו נראה שרק ברכה בקול שווה עשרה זהובים, מחמת שתי מעלות שיש באמירתה בקול דוקא: א. בין אדם לחברו, שכן יש בכך זכוי הרבים בעניית אמן. ב. בין אדם למקום, לפי שכבוד ה' הוא לברכו בפני קהל ועדה. ויש להוסיף שלפי פרוש רש"י (ברכות מז א ד"ה עד) שעניית אמן היא חלק מן הברכה, על אחת כמה וכמה שיש לומר שאין מקבלים שכר של עשרה זהובים על ברכה ללא אמן, שהרי היא ברכה חסרה.

חשבתי שעל ענין זה נתן להמליץ את דברי חכמים (מגלה יח א): "מלה בסלע משתוקא בתרי". שרק על ידי שתיקה בעת אמירת הברכה כדי לענות אמן אחריה, זוכים לרוח כפול ומכפל.

החותם בהוקרה על כל פעולותיכם,
עזרא טולידנו,
ירושלים.

נתן לשלח מכתבים לפקס שמספרו 08-9746102
או לכתבת המייל: 9139191@gmail.com

הריסות בית הקברות היהודי בלבוב. צלם בשנת תש"ב

בעל 'שואל ומשיב' כ"ז באדר א' תרל"ה

רבי יוסף שאול נתנזון נולד ברעז'אן בשנת תק"ע, כבן בכור לאביו רבי אריה ליבוש הלוי, מחבר ספר 'בית אל'. למד תורה מפי אביו, שאותו הוא מרבה להזכיר בספריו. לאחר נישואיו לבת דודו רבי יצחק אהרן איטינגא, עבר לגור בלבוב, שם קבע למדו בחברותא עם גיסו רבי מרדכי זאב איטינגא. במשך כעשרים וחמש שנים של למוד משתף כתבו הגיסים הגאונים יחדו כמה חבורים, ביניהם: 'מפרשי הים' - חידושים והערות על ספר 'ים התלמוד', 'מגן גבורים' על השלחן ערוך ו'מאירת עינים' על בדיקת הראה.

בשנת תר"ז נפטר רב העיר לבוב, רבי יעקב אורנשטיין בעל ה'ישועות יעקב'. רבי יוסף שאול נקרא למלא את מקומו ושמש בכנהג רמה זו כשמונה עשרה שנים. את תשובותיו הרבות כנס בסדרת כרכי שו"ת 'שואל ומשיב', שהפך לספר יסוד בהלכה. מלבד זאת חבר ספרים נוספים וביניהם סדרת הספרים 'דברי שאול', על התורה, המועדים ואגדות הש"ס.

כ"ז באדר א' תרל"ה עלתה נשמתו השמימה, והוא נטמן בבית החיים בעיר לבוב. על מצבתו נחרטו בין היתר המשפטים הבאים: "איש קדוש מרחם... יומם וליילה לא מש מאהל של תורה, ליהודים היה עמוד אש, שמש מגן ואורה; כל שוכני תבל תורה בקשו מפיו ויחלו לאמרותיו הטהורות, ילידי שכלו רבו המה היו לישראל למאורות...".

ברכה

הנענית באמן

בכך שאדם עונה אמן על ברכת חברו הוא מעיד עליו שברכתו נאמרה בדעה נכונה ובאמונה שלמה מתוך מטרה לפתח שערי טובה וברכה. לפיכך דוקא ברכה הנענית באמן כחה רב להשפיע שפע טוב על ישראל (דברי שאול' גזיר סו ב).